

Zusters van ijzer (1) – S.A. van Raap en Zoonen

Het is een valkuil voor iedere genealoog, moeten we vrezen: je onderzoekt een gezin en vervolgens stort je jezelf in alweer een nieuwe speurtocht. In dit geval naar familiebedrijven, die overgingen van vader op zoon en waarvan je dan ook van alles wilt weten. Voordat je het weet blijkt zo'n extra onderzoek veel tijd te kosten en dwaal je af van de hoofdzaak. Maar het geeft tenslotte een mooi beeld van hun levensomstandigheden en achtergrond. Hier volgt zo'n zijsprong.

Drie van de zes dochters van de linnenwinkelier Koopman Alexander Sturkop en Hannaatje Mozes de Hond trouwden met mannen, die met de handel in metalen de kost verdienden. Deze echtgenoten hadden ieder een vader die waarschijnlijk de grondlegger was van die nering, maar misschien waren de aanvankelijk nog kleine ondernemingen wel veel ouder.

- De oudste dochter, Marianne, trouwde met Eliazer Gobes; het lijkt dat men bij hem vooral terecht kon voor het afdanken van oude metalen.
- De derde dochter, Schoontje, was gehuwd met Sander van Raap, die naast metalen ook handelde in winkelgereedschappen en die met zijn broer ook een (koper)smederij had.
- Mozes Nijkerk, de man van Duifje, de op een na de jongste dochter, volgde zijn vader op in een slopersbedrijf, dat pas ver na de Tweede Wereldoorlog ophield te bestaan. Men verschrootte een breed scala van materialen, van schepen en locomotieven tot landbouwgereedschappen. Tot nu toe valt geen zakelijke binding tussen deze drie ijzerhandelaren te ontdekken, hoewel we die wel op het spoor zijn. Zij moeten elkaar – als zwagers – door en door hebben gekend en het is goed denkbaar dat zij elkaar handelswaar leverden of toespeelden. Het lijkt er sterk op dat ze niet – of niet helemaal – in dezelfde marksegmenten opereerden.

Het is hen allen in economisch opzicht voor de wind gegaan. In dit eerste artikel zullen we lezen dat Van Raap als vermogend bestempeld kon worden. De firma Nijkerk groeide uit tot wat het ijzerimperium werd genoemd en Gobes liet een voor die tijd niet onaardig kapitaaltje na. Verder is over Van Raap en Nijkerk bekend dat zij regelrechte filantropen waren.

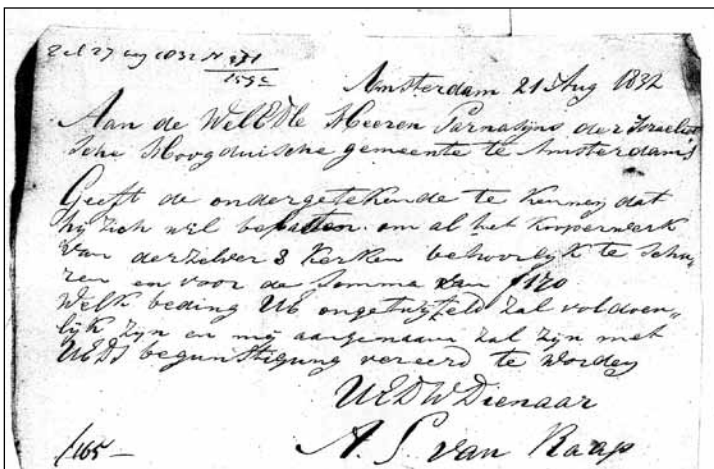
De drie zussen groeiden, samen met nog zeven andere broers en zusters, op aan de Sint Antoniesbreestraat, vlak bij de brug naar de Jodenbreestraat. In de periode van 1831 tot 1847 trouwden Marianne, Schoontje en Duifje met resp. Eliazer Salomon Gobes, Sander Salomon¹ van Raap en Mozes Barend Nijkerk, die formeel Nieuwkerk heette.

De zeven andere kinderen gingen uiteenlopende richtingen op. Alexander Sturkop, die de linnenwinkel zou overnemen, stierf voordat dit zover kwam. Sara emigreerde met haar gezin naar Londen.² Judic, al jong weduwe, had aan de Houtkopersburgwal een turf- en houthandel. Mozes (de betovergrootvader van de schrijver), Salomon en Levie werden diamantbewerkers, een beroep dat ook door de echtgenoot van de jongste dochter Eva werd uitgeoefend.

De firma S.A. van Raap en Zoonen

De familie Van Raap woonde al in Amsterdam voordat we iets kunnen waarnemen over hun zakelijke besognes. De waarschijnlijke grondlegger, Salomon Abraham van Raap, werd rond de wisseling van de achttiende naar de negentiende eeuw meerderjarig en het kan goed zijn dat hij de ijzerhandel toen al dreef. Wie weet nam ook hij die van zijn vader over.

Het eerste zakelijke levensteken komt van Abraham van Raap, de jongste zoon van Salomon. In augustus 1832 brengt Abraham, die later meesterkopersmid blijkt te zijn, een offerte uit aan de parnassijns van de Nederlands-Israëlitische Hoofdsynagoge. Het ligt voor de hand dat hij dit namens het bedrijf doet. Hij uit zich beleefd, met de geschreven woorden: 'Geeft de ondergetekende te kennen dat hij zich wil belasten om al het koperwerk van derzelver 8 kerken behoorlijk te schuren en voor de Somma van f.170,-- welk beding u ongetwijfeld zal voldoende zijn en mij aangenaam zal zijn met UEd begunstiging vereerd te worden'. Zijn latere zwager Eliazer Abraham van Buuren brengt terzelfder tijd een concurrerende aanbieding uit.

Offerte uit 1832, uitgebracht door Abraham S. van Raap

Twee jaar later zien we dat Salomon Abraham van Raap als uitdrager wordt vermeld. In februari 1836 neemt hij – dan rond de zestig – zijn zoons Sander en Abraham op in het bedrijf en dan zien we voor de eerste maal waaruit zijn handel bestaat: ‘*koper, ijzer, tin, lood, etc. en alle soorten winkelgereedschappen*’.

**** De Ondergeteekende verwittigt dat zijne AF-FAIRE in *Koper, Ijzer, Tin, Lood &c.*, als ook in alle soorten van *Winkel-Gereedschappen*, zal gecontinueerd worden op de Firma van S. A. VAN RAAP EN ZONEN.**
S. A. VAN RAAP.
Hoek van de Zwanenburgwal, No. 1.
Amsterdam, den 16den Februarij 1836.

Oprichting in 1836 van S.A. van Raap en Zoonen

Vanaf dat moment wordt het de *Firma van S.A. van Raap en Zoonen* genoemd, dat dan al te vinden is in het hoekhuis aan de Zwanenburgwal en de Houtgracht. Aan beide grachten is trouwens een ingang naar dat pand.

Hoekwoning van de familie en de firma Van Raap aan de Zwanenburgwal en de Houtgracht

Vader Van Raap zal nog hebben meegeholpen in het bedrijf en hij is hoe dan ook niet stil gaan zitten. Een paar jaar na de toetreding van zijn zoons overlijdt zijn tweede echtgenote, die hem naast de kinderen uit zijn eerste huwelijk een dochtertje nalaat. In 1841 huwt hij ten derde male en wordt hij vader van nog negen kinderen. De jongste van die kinderen is meer dan een halve eeuw jonger dan zijn oudste dochter en decennia jonger dan zijn oudste kleinkinderen. Salomon Abraham van Raap is bij de geboorte van zijn jongste bijna tachtig jaar.

Terug naar de firma. In mei 1847 schenken de broers Salomon en Abraham een koperen priesterkan en een dito priesterschaal aan de Uilenburger synagoge. Het is niet zeker of zij die zelf hebben vervaardigd, hoewel we al weten dat Abraham meesterkopersmid was. De kan heeft een geelachtige glans, terwijl de schaal een meer roodachtige kleur heeft. Ze werden gebruikt voor de handwasceremonie van de *kohanim*.³ Hoewel de broers geen reden aangaven voor hun schenking, kan de timing – het was bijna *Sjavoeot*⁴ – nauwelijks toevallig zijn geweest en de voorwerpen werden misschien gebruikt bij deze feestdag.

De in 1847 door de gebroeders Van Raap aan de synagoge Uilenburgerstraat geschonken priesterkan en -schaal (Joods Historisch Museum, Amsterdam)

In 1851 blijkt dat de firma ook een paar huizen verderop aan de Houtgracht is gevestigd, op nummer 14.⁵ Het is een pakhuis, waarin misschien de smederij en de opslagruimte voor wagens en materialen waren gevestigd. Dit perceel lag (net als het hiervoor genoemde hoekhuis⁶ aan de Houtgracht 2) aan de zijde van de Kleine Houtstraat. Aan de overkant van de Houtgracht

woont in die jaren Van Raap senior, met zijn derde echtgenote en hun grote gezin. In oktober 1857 overlijdt hij, rond de tachtig jaar oud.

Vanaf wanneer de grotere voorspoed van het bedrijf precies is begonnen is nog niet achterhaald, maar reeds in de jaren dertig werden leden van de familie aangeslagen voor de kerkelijke bijdrage en niet in de laagste klassen. In maart 1867 blijkt dat het dit bedrijf bijzonder voor de wind is gegaan, want Sander Salomon van Raap komt voor op de *lijst der hoogst aangeslagenen Israëlieten in 's Rijks Directe Belastingen in de provincie Noord-Holland*. Daarmee was hij verkiesbaar tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, samen met enkele andere bekende joodse personages. In september van dat jaar sterft Sanders broer en medevennoot Abraham, die geen kinderen achterlaat en dus geen opvolging in de firma heeft.

Het echtpaar Van Raap-Sturkop zal altijd aan de Houtgracht 2 blijven wonen. Behalve zichzelf zijn er steeds wisselende bewoners, waaronder de gezinnen van hun kinderen en de geestelijk gehandicapte zoon Abraham. Sanders broer Abraham trekt hier voor zijn dood ook nog korte tijd in en Schoontjes vader, de weduwnaar Koopman Alexander Sturkop, woont hier tien jaar lang, tot het einde van zijn jaren in, nadat hij afscheid heeft genomen van zijn linnenwinkel in de Sint Antoniesbreestraat.

In datzelfde jaar wordt hen het Nieuw Israëlitisch Weekblad lof toegezwaaid. In Amsterdam werden de huizen voor bijna fabelachtig hoge prijzen verkocht. Aan de firma S.A. van Raap en Zonen werd voor drie van hun percelen een som geboden, die een winst van f 40.000,- zou hebben opgeleverd.⁷ Zij hebben echter geweigerd de koop te sluiten, alleen op grond dat hierdoor *de tegenwoordige bewoners dier perceelen blootgesteld zouden worden aan de ongehoorde geldafpersingen, waaraan zij, die om woningen verlegen zijn, niet zelden zich moeten onderwerpen*. Ze hadden wel meer huizen dan die welke hier worden genoemd; zo bezat Sander – in elk geval de helft van – de woning van zijn schoonvader.

In maart 1877 komt een einde aan het leven van Sander Salomon van Raap. De enige erfgenaam die de onderneming dan kan overnemen is zijn zoon Koopman, want de andere zoon, Abraham, is geestelijk niet bij machte die taak mede op zich te nemen. Later moet daar Koopmans zoon Samuel⁸ bij zijn gekomen, want in 1890 zal blijken dat zij de twee enige firmanten zijn. In 1882 uit het Nieuw Israëlitisch Weekblad zich opnieuw in lovende woorden, nu vanwege een *wel niet zeldzaam, maar toch meldenswaardig voorbeeld van waardeering van trouwe diensten, dat een dezer dagen op 79-jarige leeftijd overleden knecht der firma S.A. van Raap & zonen, die haar 49 jaren gediend had, door haar gedurende de 13 laatste jaren, toen hij ongeschikt tot den arbeid was geworden, een onbezorgde oude dag is*

verschafft. Die verzorging is dus voortgezet na de dood van Sander Salomon, door zoon Koopman, of door Schoontje van Raap-Sturkop.

Een aantal jaren daarna zal Schoontje met gemengde gevoelens vanuit haar raam hebben uitgezien over de Houtgracht, toen die werd gedempt, waarna het adres Waterlooplein 2 wordt. Aan die gracht en de haaks daarop gelegen Leprozengracht, die eveneens opgaat in dit nieuwe plein, hadden haar voorouders en het grootste deel van haar familie in ieder geval al vanaf het midden van de achttiende eeuw gewoond.

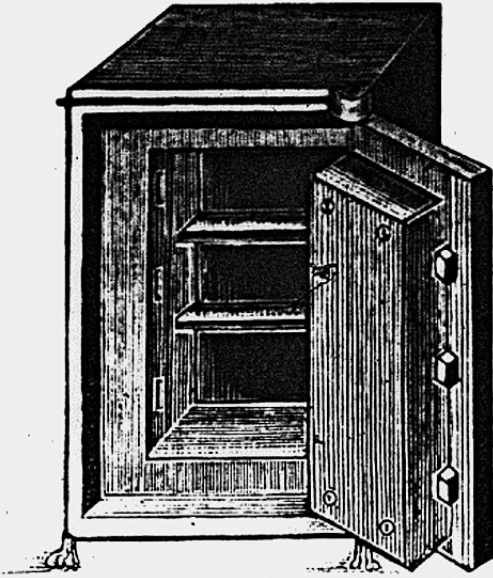
In 1890 staan ze nog altijd in het adresboek, met toevoeging van een nieuwe productenreeks, en daarbij een advertentie: S.A. van Raap en Zonen, Waterlooplein, 2 en 14, kooplieden, *'Handel in Oude en Nieuwe Metalen, Magazijnen van benodigdheden voor winkelgoederen en smidsgereedschappen'*. In datzelfde jaar, juli 1890, wordt het bedrijf voortgezet als *'Vennootschap van koophandel'* onder de Firma S.A. Van Raap en Zonen (*'den handel in Winkelbenodigdheden en Oude Metalen'*) door de Rotterdamse koopman Eliazer Meijer Mok en Samuel Koopman van Raap. Deze firma werd tot dan gedreven door Koopman Salomon van Raap – die dan uittreedt – en diens hier genoemde zoon Samuel. Naar de reden van Koopmans afscheid van de zaak valt slechts te raden: hij was pas 58 jaar, maar zijn persoonlijke omstandigheden in die jaren kunnen een rol hebben gespeeld. Zowel zijn vrouw als zijn moeder waren ziek (ze stierven beiden in het jaar daarop) en hij had nog een flink aantal deels zeer jonge kinderen thuis. Verder was het misschien niet zo eenvoudig een succesvol bedrijf als dat van zijn vader draaiende te houden. We zullen de oorzaak van zijn vertrek niet weten.

In september 1890 wordt Koopman Salomon van Raap failliet verklaard en dan blijkt hij – als *koopman in meubelen* – in Hilversum te wonen, hoewel hij volgens het Bevolkingsregister in augustus nog met zijn gezin naar Den Haag is verhuisd. Anderhalf jaar later wordt zijn failliete boedel insolvent verklaard *en bevolen, dat deselve door den Curator zal worden verrekend*, hetgeen wil zeggen dat de bezittingen niet toereikend waren om de schulden te voldoen. De indruk ontstaat dat Koopman uit de firma is getreden om die niet de dupe te laten worden van zijn eigen perikelen. Tot die boedel behoorden ook de drie panden aan de Houtgracht 4 t/m 8, percelen tussen het aloude hoekhuis op nummer 2 en het bedrijfspand op nummer 14. Kennelijk waren onroerende en wellicht ook roerende goederen van het bedrijf nog in persoonlijk eigendom van Koopman.

In februari 1893 houdt Eliazer Mok het voor gezien en dan zet Samuel de zaak alleen voort. De firma bestaat in elk geval halverwege 1893 nog, want nogmaals steekt het Nieuw Israëlitisch Weekblad de loftrumpet, wanneer verwezen wordt naar een advertentie voor brandkasten, met de aanprij-

zende woorden: 'Wij verwijzen het geachte publiek naar een in dit blad voorkomende annonce van de firma S.A. van Raap & Zonen, waarin zij zich aanbeveelt voor de leverantie van Brandkasten. Wij kunnen met genoegen melden, dat de brandkasten van goede constructie zijn en zij de vuurproef met glans hebben doorstaan'.

S. A. van Raap & Zonen,
Waterlooplein 14.

Goedkoopst Adres.

Annonce NIW, 1893

Die vuurproef blijkt medio 1894 niet tijdbestendig te zijn, want dan gaat het bedrijf failliet, onder leiding van Samuel, de enige overgebleven firmant, achterkleinzoon van de vermoedelijke oprichter. Wat in de periode van 1894 tot 1898 precies is gebeurd is niet achterhaald, maar in het adresboek van 1895-1896 staat de firma Van Raap, handel in *winkelgoederen en smidsge-*

reedschappen, nog steeds vermeld, zij het nu alleen op het Waterlooplein 14. Tegen het einde van 1898 wordt het faillissement van Samuel afgehandeld. De vraag blijft open staan of de afwikkeling, die al in 1894 begon, pas nu definitief is voltooid, en dat intussen het bedrijf werd voortgezet, of dat het faillissement in of rond 1894 werd opgeheven en hij in 1898 alsnog – en nu voorgoed – failliet is gegaan. Dat moet dan een persoonlijk faillissement zijn geweest, want in juli van dat jaar was de zaak al overgenomen door J.I. Drukker.

Dat laatste wordt ons in die maand juli al gemeld: *‘De van ouds bekende firma S.A. van Raap & Zonen, sedert meer dan een eeuw gevestigd Waterlooplein 14 alhier, heeft hare handelszaak overgedaan aan den heer J.I. Drukker alhier, welke heer gedurende dertig jaar bij deze firma werkzaam was. Gewis een welverdiende voldoening voor trouwe plichtsbetrachting’*.

In 1915 bestaat de firma nog, als *Drukker, J.I., voorheen S.A. v. Raap & Zonen, in winkelgoederen en gereedschap*, Waterlooplein 16. Dit is het huis naast het pakhuis annex bedrijfsruimte op nummer 14, dat eigendom was van de familie Van Raap. In de negentiende eeuw woonden op nummer 16 ook familieleden.

Bedrijven met verwanten

Sander en Abraham hadden een halfbroer, die Manus heette. Deze zoon uit hun vaders derde huwelijk was tientallen jaren jonger dan zichzelf. In 1869 begon Manus een bedrijf dat veertig jaar later zijn jubileum zou vieren. Dat moet aanvankelijk met horten en stoten gepaard zijn gegaan, want in 1890 wordt hij failliet verklaard, als sigarenfabrikant, koopman in tabak en koffie en winkelier. De zaak was gevestigd aan de Jodenbreestraat. Vier jaar later blijkt de onderneming toch feestelijk het 25-jarig bestaan te gedenken, dus we mogen aannemen dat Manus een herstart heeft kunnen maken. In datzelfde jaar 1894 richt hij met Abraham Isaac Nunes Cardozo de vennootschap *Van Raap & Co.* op en dat wordt bekrachtigd door in 1899 de firmanaam om te zetten in *Van Raap & Cardozo*. In 1901 wordt aan de Muidergracht een nieuwe, moderne sigarenfabriek geopend. Na de dood van Manus, in 1920, zal Cardozo het bedrijf alleen hebben voortgezet, want er is een foto van de Sigarenfabriek “Borneo” – *A.I. Cardozo v/h Van Raap & Co.*

Esther, de enige dochter van Sander van Raap en Schoontje Sturkop, trouwde met de *horlogier* Joseph David du Mosch. Esther van Raap kwam in een welvarende familie terecht. Haar schoonvader had in Hoorn een bloeiende zaak in manufacturen en wol, maar ook in goud en zilver. Dat Esthers echtgenoot horlogemaker was, is dus niet zo vreemd. Schoonpa had halverwege de negentiende eeuw zijn bedrijf overgedaan aan zijn schoon-

zoon Simon Isaac de Vries, die dit uitbreidde tot de bekende Amsterdamse textielzaak S.I. de Vries.

Estella van Raap, dochter van Koopman Salomon, trad in het huwelijk met Jonas de Vries (zoon van S.I.), die medefirmant werd van dezelfde textielonderneming.

Een broer van Estella, Abraham, ten slotte, emigreerde aan het begin van de twintigste eeuw naar Argentinië, waar tot op vandaag den dag nog nazaten Van Raap wonen.

Over elk van deze mensen is veel meer bekend, maar dat zou buiten het kader van dit artikel vallen. En zoals zo vaak het geval is, besluiten we met de verzuchting dat elk antwoord weer nieuwe vragen oproept en dat we ons, voor we daar erg in hebben, stevig in de nazaten en schoonfamilies van onze naamgenoten hebben verdiept.

Genoemde personen Van Raap (allen geboren en overleden te Amsterdam):

I Van Raap, Salomon Abraham (±1777-1857), gehuwd met (1) Esther Salomon Italiaander (overleden 1829), (2) Esther Hijman van Minden (±1813-1839) en (3) Rebecca Corre (±1818-1889).

Kinderen uit het eerste huwelijk (o.a.):

- Van Raap, Salomon Salomon. Volgt II-A.
- Van Raap, Abraham Salomon, (1810-1867), gehuwd met (1) Betje Hijman Wijn (1805-1854) en met (2) Esther Abraham van Buren (1797-1868).

Uit het derde huwelijk (o.a.):

- Van Raap, Manus. Volgt II-B.

II-A Van Raap, Salomon (Sander) Salomon (1807-1877), gehuwd met Schoontje Koopman Sturkop (1816-1891), dochter van Koopman Alexander Sturkop en Hannaatje Mozes de Hond.

Kinderen (o.a.):

- Van Raap, Koopman. Volgt III.
- Van Raap, Esther (1843-1918), gehuwd met Joseph David du Mosch (1837-1909), zoon van Mozes Abraham du Mosch en Eva David du Mosch.

II-B Van Raap, Manus (1843-1920; noemt zich: E.S.), gehuwd met Roza Beenhouwer (1848-1938), dochter van Joseph Hartog Beenhouwer en Sara Hartog Zeldenrust.

III Van Raap, Koopman Salomon (1838-1926), gehuwd met (1) Sara Bierman (±1843-1875) en (2) Reinardina Lavino (1844-1891).

Kinderen uit het eerste huwelijk (o.a.):

- Van Raap, Estella (geboren 1862), gehuwd met Jonas de Vries (geboren 1861), zoon van Simon Isaac de Vries en Rachel du Mosch.
- Van Raap, Salomon (Samuel) Koopman (1864-1934), gehuwd met Rosalie Maijkels (overleden 1943).

-
- 1 Volgens de Burgerlijke Stand Salomon Salomon van Raap – in deze genealogie komt Salomon vaker voor als alternatief voor Alexander.
 - 2 Zie *Misjpoqe*, 13e jaargang [2000] – pagina 109-112.
 - 3 De kohaniem vervullen een aparte taak in de synagogedienst. Een man, die behoort tot de kohaniem, wordt als eerste opgeroepen voor de Toralezing. Ook spreken de Kohaniem op feestdagen in de synagoge de priesterlijke zegen uit. (Met dank aan mevrouw Jelka Kröger, JHM).
 - 4 Sjavoet is de Hebreeuwse naam voor Wekenfeest. Precies zeven weken na Pesach, de uittocht uit Egypte, verzamelden de joden zich aan de voet van de berg Sinai, waar God hen de Tien Geboden gaf. Het feest wordt ook Matan Tora (de gift van de Tora) genoemd. Tijdens Sjavoet staat leren centraal. Op de eerste avond wordt er tot diep in de nacht doorgeleerd uit de Tora en de vele commentaren. In de met bloemen versierde synagoge wordt het boek Ruth gelezen, om het karakter van oogstfeest, wat Sjavoet van oudsher ook heeft, te benadrukken (Met dank aan mevrouw Jelka Kröger, JHM).
 - 5 De huisnummering in dit artikel is die vanaf 1875.
 - 6 De adressen Zwanenburgwal 1 en Houtgracht 2 worden overigens door elkaar heen gebruikt. In het adresboek staan de 'Houtgracht bij de Zwanenburgwal, P163 (*in gereedschappen*)' als Van Raap en Zoon (S.A), Houtgracht P157 (resp. de latere huisnummer 2 en 14), *'kooplieden in oude metalen'*.
 - 7 De contante waarde daarvan zou nu – in 2008 – een half miljoen euro overstijgen.
 - 8 Samuel heet officieel Salomon. Misschien werd hij Samuel genoemd om verwarring te vermijden, met zoveel Salomons.

